

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ,
ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ,
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ**

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, έχοντας συνείδηση των φλεγόντων προβλημάτων, τα οποία απασχολούν σήμερα ολόκληρη την ανθρωπότητα, ανέγραψε από την αρχή στην Ημερήσια Διάταξη της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου το θέμα: «Συμβολή των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών στην επικράτηση των χριστιανικών ιδεωδών, της ειρήνης, της ελευθερίας, της αδελφοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών, και στην άρση των φυλετικών διακρίσεων». Είναι, βεβαίως, αυτονόητο ότι ο προβληματισμός αυτός της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν έχει αποκλειστικό χαρακτήρα· απασχολεί όλους τους χριστιανούς, όλες τις θρησκείες και κάτω από διάφορες μορφές και αποχρώσεις εναρμονίζεται προς τον προβληματισμό ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Ποια όμως θα είναι η κοινή βάση, πάνω στην οποία οι Ορθόδοξοι, που ζουν κάτω από διαφορετικές συνθήκες, θα πραγματοποιήσουν τα χριστιανικά ιδεώδη της ειρήνης, της ελευθερίας, της αδελφοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών; Ποιά είναι, ειδικότερα, η θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας πάνω στα ιδεώδη αυτά και ποιές προτάσεις μπορεί αυτή να κάνει, σε ποιές συγκεκριμένες ενέργειες να προβεί για να συμβάλει σύμφωνα μ' αυτήν στην πραγματοποίηση των ιδεωδών αυτών; Πάνω στο σημείο αυτό η Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη μετά από επισταμένη κατά στάδια μελέτη του θέματος, εκφράζοντας την ικανοποίηση της για όσα έχουν επιτελεσθεί και με πλήρη συνείδηση των ανθρώπινων παραλείψεων, οι οποίες σημειώθηκαν ή σημειώνονται στο χώρο αυτό, υποβάλλει στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο τα παρακάτω:

α) Η αξία του ανθρώπινου προσώπου θεμέλιο για την ειρήνη.

1. Έχει, κατ' αρχάς, ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί, ότι η βιβλική έννοια της ειρήνης δεν συμπίπτει με μία ουδέτερη, αρνητική αντίληψη, η οποία θα την ταύτιζε απλώς με την απουσία του πολέμου. Η έννοια της ειρήνης ταυτίζεται με την αποκατάσταση των πραγμάτων στην αρχική προπρωτική τους ακεραιότητα, όταν ο άνθρωπος ζούσε και ανέπνεε από την ζωογόνο πνοή της κατ' εικόνα και ομοίωση Θεού δημιουργίας του, δηλαδή με την αποκατάσταση των σχέσεων και την ειρήνη μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

2. Πράγματι, σε όλη την περίοδο του ιστορικού βίου της η Ορθοδοξία υπηρέτησε με συνέπεια, συνέχεια και ζήλο το μεγαλείο αυτό του ανθρώπινου προσώπου με όλη την απολυτότητα και καθολικότητα με τις οποίες συνδέθηκε αυτό μέσα στα πλαίσια της χριστιανικής ανθρωπολογίας. Ο άνθρωπος, ως κορύφωση και συγκεφαλαίωση της θείας δημιουργίας και ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση πλασμένος από το δημιουργό του, υπήρξε για την Ορθόδοξη Εκκλησία το όλο περιεχόμενο της αποστολής της στον κόσμο και στην ιστορία της σωτηρίας. Η αποκατάσταση του ανθρώπου στο αρχέγονο μεγαλείο και κάλλος του «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» ταυτίστηκε απόλυτα με την αποστολή της. Και αυτές ακόμη οι καθαρά θεολογικές έριδες, που κατέληξαν στην δογματική διατύπωση της τριαδολογικής, της χριστολογικής και της εκκλησιολογικής διδασκαλίας του χριστιανισμού, αποσκοπούσαν σε τελευταία ανάλυση στη διαφύλαξη της αυθεντικότητας και της πληρότητας της χριστιανικής διδασκαλίας για τον άνθρωπο και τη σωτηρία του.

3. Η ιερότητα και θειότητα του ανθρώπινου προσώπου υπήρξε η πηγή έμπνευσης για όσους Πατέρες της Εκκλησίας εμβάθυναν στο μυστήριο της θείας οικονομίας. Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικά για τον άνθρωπο, ότι ο δημιουργός «οίον τίνα κόσμον έτερον, εν μικρώ μέγαν, επί της γης ίστησιν, άγγελον άλλον, προσκνητην μικρόν, επόπτην της ορατής κτίσεως, μύστην της νοουμένης, βασιλέα των επί γης... ζών ενταύθα οικονομούμενον, και αλλαχού

*μεθιστάμενον, και πέρας του μυστηρίου, τη προς Θεόν νεύσει θεούμενον» (Ομ. 45,7. PG 36,632). Ο λόγος της δημιουργίας συγκεφαλαιώθηκε με την ενανθρώπιση του Λόγου του Θεού και τη θέωση του ανθρώπου. «Ο Χριστός, νέον τον παλαιόν άνθρωπον αποτελών» (Ιππολύτου, *Κατά αιρέσεων*, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τον άνθρωπον, απαρχήν της εν ημίν ελπίδος» (Ευσεβίου, *Ευαγγελική Απόδειξις*, 4,14. PG 22,289). Κι αυτό γιατί, όπως στον παλαιό Αδάμ ενυπήρχε ήδη ολόκληρο το ανθρώπινο γένος, έτσι και στο νέο Αδάμ συγκεφαλαιώθηκε ολόκληρο επίσης το ανθρώπινο γένος. Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος τόνιζε χαρακτηριστικά, ότι «*παρ' ημίν ανθρωπότης μία, το γένος άπαν*» (Ομ. 31, 15. PG 36,149). Η διδασκαλία αυτή του χριστιανισμού για την ιερότητα του ανθρώπινου γένους είναι ανεξάντλητη πηγή κάθε χριστιανικής προσπάθειας για την περιφρούρηση της αξίας και του μεγαλείου του ανθρώπινου προσώπου.*

4. Πάνω σ' αυτή τη βάση είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί προς όλες τις κατευθύνσεις η διαχριστιανική συνεργασία για την προστασία της ειρήνης, έτσι ώστε οι ειρηνευτικές προσπάθειες όλων ανεξαιρέτως των χριστιανών να αποκτούν μεγαλύτερο βάρος και δύναμη.

5. Ως προϋπόθεση μιας ευρύτερης στην προκειμένη περίπτωση συνεργασίας μπορεί να χρησιμεύσει η κοινή αποδοχή της υψίστης αξίας του ανθρώπινου προσώπου. Στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να αξιοποιηθεί και η πείρα που αποκτήθηκε από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Όλα αυτά αποτελούν κλήση κάθε ανθρώπου για ειρηνική και δημιουργική εργασία.

Οι κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες, σε στενή συνεργασία με όλους τους πιστούς των ανά τον κόσμο θρησκειών που αγαπούν την ειρήνη, θεωρούν χρέος τους να εργάζονται για την ειρήνη πάνω στη γη και την επικράτηση αδελφικών σχέσεων μεταξύ των λαών. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες καλούνται να συμβάλουν στην διαθρησκευτική συνεννόηση και συνεργασία, και στη διαμέσου αυτής απάλειψη του φανατισμού από κάθε πλευρά και με αυτό τον τρόπο στη συμφιλίωση των λαών και στην επικράτηση των αγαθών της ελευθερίας και της ειρήνης στον κόσμο για εξυπηρέτηση του σύγχρονου ανθρώπου, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος. Εννοείται ότι η συνεργασία αυτή αποκλείει τόσο το συγκρητισμό, όσο και την επιδίωξη επιβολής οποιασδήποτε θρησκείας πάνω στους άλλους.

6. Έχουμε την πεποίθηση ότι ως συνεργοί του Θεού μπορούμε να προχωρήσουμε στη διακονία αυτή από κοινού με όλους τους ανθρώπους καλής θέλησης, που αγαπούν την αληθινή ειρήνη, για το καλό της ανθρώπινης κοινωνίας σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η διακονία αυτή είναι εντολή Θεού (Ματθ. 5,9).

β) Η αξία της ανθρώπινης ελευθερίας.

1. Επιστέγασμα του ανθρώπινου προσώπου, τόσο ως μεμονωμένου φορέα της εικόνας του προσωπικού Θεού, όσο και ως κοινωνίας προσώπων που αντανακλούν διαμέσου της ενότητας του ανθρώπινου γένους τη ζωή και κοινωνία των θείων προσώπων μέσα στην Αγία Τριάδα, αποτελεί το θείο δώρο της ελευθερίας, μέσω του οποίου ο άνθρωπος, αποκτώντας συνείδηση του εαυτού του, αποκτά συγχρόνως την δυνατότητα να εκλέγει μεταξύ του καλού και του κακού (Γεν. 2,16-17). Η ελευθερία, επομένως, αποτελεί για τον άνθρωπο θείο δώρο, το οποίο τον καθιστά ικανό να προοδεύει συνεχώς κατά ανοδική πορεία προς την πνευματική τελειότητα, αλλά το οποίο συγχρόνως εμπερικλείει τον κίνδυνο της παρακοής, της αυτονόμησης απέναντι στο Θεό, και μέσου αυτής, της πτώσης. Εξ' ου και ο τρομακτικός ρόλος τον οποίο διαδραματίζει στα θέματα ειρήνης και ελευθερίας το κακό μέσα στον άνθρωπο και στον κόσμο. Συνέπεια αυτού του κακού είναι οι επικρατούσες σήμερα στη ζωή ατέλειες και ελλείψεις: η εκκοσμίκευση, η βία, η έκλυση των ηθών, τα παρατηρούμενα αρνητικά φαινόμενα σε μερίδα της σύγχρονης νεότητας, ο φυλετισμός, οι εξοπλισμοί, οι πόλεμοι και τα απότοκα κοινωνικά κακά τους, η κατάθλιψη των μαζών, η κοινωνική ανισότητα, ο περιορισμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ελευθερίας των

συνειδήσεων και της θρησκευτικής ειδικότερα ελευθερίας, η οποία σε ορισμένες γνωστές περιπτώσεις καταπιέζεται μέχρι το σημείο ολοκληρωτικού αφανισμού κάθε θρησκευτικής εκδήλωσης, η οικονομική αθλιότητα, η άνιση κατανομή ή και η ολοκληρωτική στέρηση των καταναλωτικών αγαθών, ο φυσικός μαρασμός, η πείνα των υποσιτιζόμενων εκατομμυρίων ανθρώπων, οι βίαιες μετακινήσεις, το προσφυγικό χάος και οι μεταναστεύσεις πληθυσμών, η καταστροφή του περιβάλλοντος, τα προβλήματα των εξελισσόμενων κοινωνιών σε μια άνισα εκβιομηχανοποιημένη και τεχνοκρατούμενη ανθρωπότητα, οι προσδοκίες της μελλοντολογίας – όλα αυτά υφαίνουν το απέραντο άγχος της αγωνιάδους σύγχρονης ανθρωπότητας. Μιας ανθρωπότητας, όμως, η οποία ακριβώς μέσα από τις διαιρέσεις της αποκτά εντονότερη τη συνείδηση, ότι περικλείει τα σπέρματα της οντολογικής ενότητας του ανθρώπινου γένους, το οποίο όπως με τον πρώτο Αδάμ συνάπτεται προς τον Δημιουργό, έτσι και με το δεύτερο Αδάμ διατηρείται σε ενότητα με το Θεό Πατέρα.

2. Απέναντι στην κατάσταση αυτή, η οποία οδήγησε στην αποδυνάμωση της θεώρησης του ανθρώπινου προσώπου, καθήκον της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι, αποφεύγοντας τους προβληματισμούς του ορθολογισμού, να προβάλει σήμερα, μέσα από το κήρυγμα, τη θεολογία, τη λατρεία, και το ποιμαντικό έργο της, το πρόσωπο του χριστιανού ανθρώπου ως προσώπου-υποκειμένου. Στο καθήκον αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία καλείται να ανταποκριθεί με επιτυχία, γιατί ο πυρήνας της ανθρωπολογίας της βρίσκεται στην ελευθερία του ανθρώπου με την οποία τον προίκισε ο Δημιουργός του και η οποία διασώζεται στο μέτρο κατά το οποίο εκλέγει αυτός να είναι ελεύθερος, όχι ανεξάρτητα από το Δημιουργό του, αλλά ελεύθερα υποτασσόμενος σ' αυτόν και στο σχέδιο που αυτός συνέλαβε γι' αυτόν.

γ) Η αποστολή της Ορθοδοξίας στο σύγχρονο κόσμο.

1. Η Ορθοδοξία μπορεί και οφείλει να συμβάλει θετικά στην αποκατάσταση της οργανικής σχέσης του σύγχρονου διεθνούς διαλόγου προς τα κατ' εξοχήν χριστιανικά ιδεώδη της ειρήνης, της ελευθερίας, της αδελφότητας, της αγάπης και της κοινωνικής δικαιοσύνης μεταξύ των λαών, διακηρύσσοντας τη σχετική με τον άνθρωπο και τον κόσμο χριστιανική πίστη, όπως το έπραξε στην όλη ιστορική πορεία της, για να επιτύχει την αναμόρφωση της πνευματικής και πολιτιστικής ταυτότητας του κόσμου. Η σχετική με τη θεία προέλευση και ενότητα του ανθρώπινου γένους και του κόσμου χριστιανική πίστη, σε άρρηκτη πάντοτε σχέση με την ιερότητα, την αυτοτέλεια και την υψίστη αξία του ανθρώπινου προσώπου, βρίσκεται χωρίς να γίνεται αντιληπτή στη βάση του σύγχρονου διεθνούς διαλόγου για την ειρήνη, την κοινωνική δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ιδέα της καθολικότητας των ιδεωδών αυτών, η οποία αποτελεί τη βάση του σύγχρονου διαλόγου, θα ήταν σχεδόν αδιανόητη χωρίς τη χριστιανική διδασκαλία για την οντολογική ενότητα του ανθρώπινου γένους.

2. Η αναγωγή της ενότητας του ανθρώπινου γένους στο αρχέτυπο ζεύγος της θείας δημιουργίας καθίσταται η συγκεκριμένη πηγή των αγαθών της ελευθερίας, της ισότητας, της αδελφότητας, και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η χριστιανική διδασκαλία με την εν Χριστώ «ανακεφαλαίωση» των πάντων (Εφ. 1,10) αποκατέστησε την ιερότητα και το υπέροχο μεγαλείο του ανθρώπινου προσώπου και κατάργησε τον κόσμο της διάσπασης, της αλλοτρίωσης, των φυλετικών διακρίσεων και του μίσους. Η εν Χριστώ πρόσληψη ολόκληρου του ανθρώπινου γένους και του κόσμου ανασύνθεσε την οργανική τους ενότητα σε ένα σώμα, γι' αυτό και διακηρύχθηκε ότι «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύουμε ότι η ενότητα αυτή δεν είναι κάτι στατικό και μονολιθικό. Έχει απέραντο δυναμισμό και ποικιλία, γιατί πηγάζει από

την ενότητα που επιτυγχάνεται με την κοινωνία των προσώπων, κατά το πρότυπο της ενότητας των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδας.

δ) *Σχετικά με την ειρήνη και τη δικαιοσύνη.*

1. Η ανθρωπότητα καταβάλλει προσπάθειες, ώστε η έχθρα και η δυσπιστία που δηλητηριάζουν τη διεθνή ατμόσφαιρα να παραχωρήσουν τη θέση τους στη φιλία και την αλληλοκατανόηση, για να αντικατασταθεί η άμιλλα στον εξοπλισμό από έναν ολοκληρωτικό και πλήρη αποπλισμό, για να εκλείψει εξ ολοκλήρου απ' τη ζωή της κοινωνίας ο πόλεμος ως μέσο επίλυσης των διεθνών προβλημάτων.

2. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Ορθόδοξη Εκκλησία αγωνίζεται πάντοτε για την επικράτηση των χριστιανικών ιδεωδών της ειρήνης, της ελευθερίας, της ισότητας, της αδελφότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της αγάπης μεταξύ των λαών. Αυτή η ίδια η εν Χριστώ αποκάλυψη χαρακτηρίζεται «*εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης*» (Εφ. 6,15), γιατί ο Χριστός, «*ειρηνοποιήσας δια τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ*» τα πάντα (Κολ. 1,20), «*εὐηγγελίσαστο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς*» (Εφ. 2,17) και κατέστη «*ἡ εἰρήνη ἡμῶν*» (Εφ. 2,14). Η ειρήνη αυτή, «*ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν*» (Φιλιπ. 4,7), είναι, όπως είπε ο ίδιος ο Κύριος στους μαθητές του τη νύχτα του Μυστικού Δείπνου, ευρύτερη και ουσιαστικότερη από την ειρήνη την οποία επαγγέλλεται ο κόσμος: «*Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν*» (Ιω. 14,27). Κι αυτό, γιατί η ειρήνη του Χριστού είναι ο ώριμος καρπός της ανακεφαλαίωσης όλων στο πρόσωπό του· της ανάδειξης της ιερότητας και του μεγαλείου του ανθρώπινου προσώπου ως εικόνας Θεού· της προβολής της οργανικής ενότητας σ' αυτόν του ανθρώπινου γένους και του κόσμου· της καθολικότητας των ιδεωδών της ειρήνης, της ελευθερίας, της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης μέσα στο σώμα του Χριστού· και, τέλος, της καρποφορίας της χριστιανικής αγάπης μεταξύ των ανθρώπων και των λαών του κόσμου. Η πραγματική ειρήνη είναι ο καρπός της επικράτησης πάνω στη γη όλων αυτών των χριστιανικών ιδεωδών. Είναι η άνωθεν ειρήνη για την οποία πάντοτε εύχεται η Ορθόδοξη Εκκλησία στις καθημερινές της δεήσεις, ζητώντας αυτήν από το Θεό που μπορεί τα πάντα και ακούει τις προσευχές αυτών που προσέρχονται με πίστη σ' Αυτόν.

3. Από τα παραπάνω γίνεται φανερό γιατί η Εκκλησία, ως «*σῶμα Χριστοῦ*» (Α' Κορ. 12,27), προβλήθηκε ως «*ἡ δράση τῆς εἰρήνης*» του κόσμου (Ωριγένους, *Εἰς Ιερ.* 9,2. *PG* 13,349), και βέβαια της πραγματικής και καθολικής ειρήνης, την οποία ευαγγελίστηκε ο Χριστός. Εμείς είμαστε, λέει ο Κλήμης ο Αλεξανδρεὺς, «*το εἰρηνικόν γένος*» (*Παιδαγ.* 2,2. *PG* 8,428), οι «*εἰρηνικοὶ στρατιῶται*» του Χριστού (*Προτρεπτ.* 11. *PG* 8,236). Η ειρήνη, λέει άλλου ο ίδιος, είναι συνώνυμη της δικαιοσύνης (*Στρωμ.* 4,25. *PG* 8,1369-72). Ο άγιος Βασίλειος προσθέτει: «*οὐ δύναμαι πείσαι εμαυτόν, ὅτι ἀνευ τῆς εἰς ἀλλήλους αγάπης και ἀνευ τοῦ το εἰς ἐμέ ἴκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἀξίως κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ*» (*Επιστ.* 203,2. *PG* 32,737). Αυτό είναι τόσο αυτονόητο για τον χριστιανό, ώστε «*οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστι χριστιανού ὡς το εἰρηνοποιεῖν*» (*Επιστ.* 114. *PG* 32,528). Η ειρήνη του Χριστού είναι η μυστική δύναμη, η οποία πηγάζει από την καταλλαγή του ανθρώπου προς τον ουράνιο Πατέρα του: «*κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τα πάντα ἐν πάσιν ἐνεργοῦντος, και ποιοῦντος εἰρήνην ἀρρητον και ἐξ αἰῶνος προωρισμένην και ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς εαυτῶ και ἐν εαυτῶ τῷ Πατρὶ*» (Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περὶ θείων Ὄνομ.* 11,2,4. *PG* 3,953).

4. Οφείλουμε συγχρόνως να υπογραμμίσουμε ότι το πνευματικό δώρο της ειρήνης εξαρτάται και από την ανθρώπινη συνεργία. Το Άγιο Πνεῦμα χορηγεί πνευματικά δώρα όταν υπάρχει ανάβαση της ανθρώπινης καρδιάς προς το Θεό, όταν επιζητεί κανείς με μετάνοια τη δικαιοσύνη

του Θεού. Το θείο δώρο της ειρήνης εμφανίζεται εκεί όπου οι χριστιανοί καταβάλλουν προσπάθεια στο έργο της πίστης, της αγάπης και της ελπίδας στον Κύριο μας Ιησού Χριστό (Α΄ Θεσ. 1,3).

5. Μιλώντας για την ειρήνη του Χριστού ως την αληθινή ειρήνη, εννοούμε την ειρήνη που επιτυγχάνεται στην Εκκλησία. Η αμαρτία είναι πνευματική ασθένεια, της οποίας τα εξωτερικά συμπτώματα είναι οι ταραχές, οι έριδες, οι πόλεμοι με τις τραγικές τους συνέπειες. Η Εκκλησία επιδιώκει να εξαλείψει όχι μόνο τα εξωτερικά συμπτώματα αυτής της ασθένειας, αλλά και την αιτία αυτών, την αμαρτία.

6. Συγχρόνως η Ορθόδοξη Εκκλησία θεωρεί καθήκον της να επικροτεί κάθε τι που εξυπηρετεί πράγματι την ειρήνη (Ρωμ. 14,19) και ανοίγει το δρόμο προς τη δικαιοσύνη, την αδελφосύνη, την αληθινή ελευθερία και την αμοιβαία αγάπη μεταξύ όλων των τέκνων του ενός ουράνιου Πατέρα, όπως και μεταξύ όλων των λαών, που αποτελούν την ενιαία ανθρώπινη οικογένεια. Συμπάσχει επίσης με όλους τους χριστιανούς, οι οποίοι, σε διάφορα μέρη του κόσμου στερούνται το αγαθό της ειρήνης και υφίστανται διωγμούς λόγω της χριστιανικής τους πίστης.

ε) Η ειρήνη ως αποτροπή του πολέμου.

1. Η Ορθοδοξία καταδικάζει γενικά τον πόλεμο, τον οποίο θεωρεί ως απόρροια του κακού και της αμαρτίας στον κόσμο, αν και έχει επιτρέψει κατά συγκατάβαση πολέμους για αποκατάσταση της καταπατημένης δικαιοσύνης και ελευθερίας.

2. Δεν έχει γι' αυτό κανένα δισταγμό να διακηρύξει ότι είναι εναντίον κάθε μορφής εξοπλισμών, συμβατικών, πυρηνικών και διαστημικών, από οπουδήποτε κι αν προέρχονται, γιατί ο πυρηνικός κυρίως πόλεμος έχει ως επακόλουθο την καταστροφή της δημιουργίας, την εξαφάνιση της ζωής από το πρόσωπο της γης. Αυτό κυρίως οφείλει να το πράξει πολύ περισσότερο σήμερα, που γνωρίζουμε καλύτερα την καταστρεπτική δύναμη των πυρηνικών όπλων. Οι συνέπειες ενδεχόμενου πυρηνικού πολέμου θα είναι τρομακτικές, όχι μόνο γιατί θα επέλθει ο θάνατος σε απρόβλεπτο αριθμό ανθρώπων, αλλά και γιατί σ' όσους θα επιζήσουν η ζωή θα γίνει αβίωτη, θα εμφανιστούν ανίατες ασθένειες και θα προκληθούν γενετικές αλλαγές, οι οποίες θα επηρεάσουν καταστρεπτικά και τις επόμενες γενιές, εάν βέβαια απομείνει κάτι πάνω στη γη. Σύμφωνα με γνώμες ειδικών επιστημόνων άλλη φοβερή συνέπεια ενός πυρηνικού πολέμου θα είναι ο ονομαζόμενος «πυρηνικός χειμώνας», θα προκληθεί αλλαγή του κλίματος στον πλανήτη μας και θα εκλείψει η ζωή. Από αυτά συνάγεται ότι ο πυρηνικός πόλεμος είναι ανεπίτρεπτος από κάθε άποψη, φυσική και ηθική. Είναι έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και θανάσιμο αμάρτημα απέναντι στο Θεό, το έργο του οποίου καταστρέφει. Καθήκον λοιπόν των Ορθοδόξων Εκκλησιών, των άλλων χριστιανών και όλης της ανθρωπότητας, είναι να προλάβουν αυτόν τον κίνδυνο. Παράλληλα είμαστε βέβαιοι ότι η έρευνα και η εκμετάλλευση του κοσμικού χώρου για ειρηνικούς και εποικοδομητικούς σκοπούς δεν έρχονται σε αντίθεση με τη θέληση του Θεού.

3. Παρατηρούμε ότι ο αναφερόμενος στις μέρες μας κίνδυνος της πυρηνικής καταστροφής και το αίσθημα αδυναμίας μπροστά σ' αυτόν οδηγεί ορισμένους χριστιανούς στη σκέψη, ότι αυτή η παγκόσμια απειλή είναι σημείο της δευτέρας παρουσίας του Κυρίου μας. Ο ίδιος όμως ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, αν και προλέγει τα πρόδρομα σημεία της έσχατης ημέρας, εν τούτοις μας προφυλάσσει από το σκάνδαλο διαφόρων λογισμών για το τέλος του κόσμου, λέγοντας ότι *«Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῶ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ»* (Μαρκ. 13,32). Οι προσπάθειές μας για την αποτροπή του πολέμου και την επικράτηση της ειρήνης δεν αναιρούν καθόλου την πίστη των χριστιανών, ότι το σύμπαν ὅλο και ο άνθρωπος βρίσκονται στα χέρια του Θεού, ο οποίος με σοφία δημιούργησε τον κόσμο, προνοεί γι' αυτόν και τον κυβερνά. Ο Θεός κατευθύνει την ιστορία *«εν χειρὶ κραταιά»* προς το μέλλον, ενώ οι

χριστιανοί ζουν από τώρα μέσα στην Εκκλησία την εσχατολογική πραγματικότητα της Βασιλείας του Θεού, προσδοκώντας *«καινήν γην και καινούς ουρανούς»*. Γι' αυτό, αν και ανησυχούν για την έκταση του κακού στον κόσμο και αγωνίζονται να το περιορίσουν, δεν πέφτουν σε απόγνωση, γιατί βλέπουν τα πάντα κάτω από το πρίσμα της αιωνιότητας, προσδοκώντας *ανάστασιν νεκρών και ζωήν του μέλλοντος αιώνας*.

στ) Φυλετικές και λοιπές διακρίσεις.

1. Ο Κύριος, ως βασιλιάς της δικαιοσύνης (Εβρ. 7,2-3) αποδοκιμάζει τη βία και την αδικία (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει την απάνθρωπη στάση προς το συνάνθρωπο (Μαρκ. 25, 41-46. Ιακ. 2,15-16). Στη βασιλεία του, η οποία αρχίζει ήδη εδώ πάνω στη γη, και έχει κατ' εξοχήν πνευματικό χαρακτήρα, δεν υπάρχει τόπος ούτε για τα εθνικά μίσση, ούτε για οποιαδήποτε έχθρα και μισαλλοδοξία (Ησ. 11,6. Ρωμ. 12,10).

2. Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο σημείο αυτό για τη θέση της Ορθοδοξίας απέναντι στις φυλετικές διακρίσεις. Η θέση αυτή είναι στην προκειμένη περίπτωση σαφής. Η Ορθοδοξία πιστεύει ότι ο Θεός «ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πραξ. 17,26) και ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς προς την πίστη αυτή η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν δέχεται τις φυλετικές διακρίσεις, οποιασδήποτε μορφῆς, εφ' ὅσον αυτές προϋποθέτουν αξιολογική διαφορά μεταξύ των ανθρώπινων φυλών και συνεπάγονται διαβάθμιση δικαιωμάτων. Διακηρύσσοντας επίσης την επείγουσα ἀνάγκη της πλήρους ἀρσεως των διακρίσεων και της παροχῆς δυνατότητας ολόπλευρης ἀνάπτυξης ὅλων των κατοίκων της γῆς, δεν περιορίζει την υποστήριξη της μόνο στην ἀρση των διακρίσεων, οι οποίες ἔχουν ως κριτήριο το χρῶμα της φυλῆς και εντοπίζονται μόνο σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη μας, ἀλλά την επεκτείνει και στην καταπολέμηση ὅλων των διακρίσεων σε βᾶρος των διαφόρων μειονοτήτων.

3. Η μειονότητα, εἴτε εἶναι θρησκευτική εἴτε γλωσσική εἴτε εθνική, πρέπει να εἶναι σεβαστή ως προς την ιδιομορφία της. Η ελευθερία του ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη με την ελευθερία της κοινότητας στην οποία αὐτός ἀνήκει. Κάθε κοινότητα πρέπει να ἐξελίσσεται και να ἀναπτύσσεται σύμφωνα με τα ἰδιαίτερα γνωρίσματά της. Στην προκειμένη περίπτωση ο πλουραλισμός θα ἔπρεπε να ρυθμίζει τη ζωὴ ὅλων των χωρῶν. Η ἐνότητα ἐνός ἔθνους, μίας χώρας ἢ ἐνός κράτους θα ἔπρεπε να κατανοεῖται ως το δικαίωμα διαφορετικότητας των ἀνθρώπινων κοινοτήτων.

4. Η Ορθοδοξία καταδικάζει χωρὶς ἐπιφύλαξη το ἀπάνθρωπο σύστημα των φυλετικῶν διακρίσεων και την ἐρούση διακήρυξη περὶ δῆθεν συμφωνίας του με τα χριστιανικά ἰδεώδη. Στο ἐρώτημα «και τίς ἐστι μου πλησίον»; ο Χριστός ἀπάντησε με την παραβολή του καλοῦ Σαμαρείτη. Και ἔτσι μας δίδαξε την κατάλυση κάθε μεσότοιχου ἐχθρας και προκατάληψης. Η Ορθοδοξία ομολογεί ὅτι κάθε ἀνθρώπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, εθνικότητας, γλώσσας, εἶναι φορέας της εἰκόνας του Θεοῦ, ἀδελφός ἢ ἀδελφή μας, ἰσότημο μέλος της ἀνθρώπινης οικογένειας.

ζ) Ἀδελφοσύνη και ἀλληλεγγύη μεταξύ των λαῶν

1. Η τελευταία αὐτή διαπίστωση μας οδηγεί ἀβίαστα στη βαθύτερη σύλληψη της ἰδιότυπης συμβολῆς της Ορθοδοξίας στην ἀλληλεγγύη μεταξύ των λαῶν και την καλλιέργεια της ἀδελφοσύνης μεταξύ τους. Πράγματι, οι Ορθόδοξες Εκκλησίες ἔχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν με την καλλιέργεια του ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, και γενικότερα του λαοῦ, καθώς και με την ὅλη πνευματική τους δραστηριότητα σε μια μεταβολή προς το ηπιότερο του γενικοῦ κλίματος και φρονήματος. Εδώ πρόκειται για ποικίλες πνευματικές δυνατότητες που διαφέρουν ἀπὸ ἐκεῖνες των διεθνῶν οργανισμῶν και των κρατῶν. Οι δυνατότητες αὐτές πηγάζουν ἀπὸ τη φύση της Εκκλησίας, ἀποβλέπουν σε ουσιαστικότερα και μονιμότερα ἀποτελέσματα στα ζητήματα εἰρήνης και ἀδελφοσύνης, και πρέπει να ἀναπτυχθοῦν ὅσο γίνεται περισσότερο. Εδώ διανοίγεται ἐυρὴ στάδιο για τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, δεδομένου ὅτι αὐτές ως ουσιαστικό στοιχείο της

εκκλησιολογικής και κοινωνικής διδασκαλίας τους προβάλλουν στον διασπασμένο κόσμο το ιδεώδες της λατρευτικής και ευχαριστιακής κοινωνίας.

2. Έτσι κατανοείται και η τεράστια ευθύνη της Εκκλησίας για την καταπολέμηση της πείνας και της απόλυτης φτώχειας, η οποία μαστίζει σήμερα κατά απαράδεκτο τρόπο μεγάλες μάζες ανθρώπων ή και ολόκληρων λαών, κυρίως στον τρίτο κόσμο. Ένα τέτοιο φοβερό φαινόμενο στην εποχή μας, κατά την οποία οι οικονομικά προηγμένες χώρες ζουν κάτω από καθεστώς αφθονίας και σπατάλης ή και αναλίσκονται σε εξοπλισμούς, φανερώσει σοβαρή κρίση ταυτότητας του σύγχρονου κόσμου, και αυτό για δύο κυρίως λόγους:

α) γιατί η πείνα όχι μόνο απειλεί το θείο δώρο της ζωής ολόκληρων λαών του αναπτυσσόμενου κόσμου, αλλά και συντρίβει ολοκληρωτικά το μεγαλείο και την ιερότητα του ανθρώπινου προσώπου· και

β) γιατί οι οικονομικά αναπτυσσόμενες χώρες, με την άδικη ή και συχνά εγκληματική κατανομή και διαχείριση των υλικών αγαθών, προσβάλλουν όχι μόνο την εικόνα του Θεού στο κάθε ανθρώπινο πρόσωπο, αλλά και τον ίδιο το Θεό, ο οποίος σαφώς ταυτίζει τον εαυτό του με τον πεινασμένο και φτωχό άνθρωπο, λέγοντας «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 25,40).

3. Η οποιαδήποτε, επομένως, αδράνεια και αδιαφορία του κάθε χριστιανού και της Εκκλησίας γενικότερα μπροστά στο τρομακτικό σύγχρονο φαινόμενο της πείνας ολόκληρων λαών, θα ταυτιζόταν με προδοσία του Χριστού και με απουσία ζωντανής πίστης. Γιατί, αν η μέριμνα για τη δική μας τροφή είναι συχνά θέμα υλικό, η μέριμνα για την τροφή του συνανθρώπου μας είναι θέμα και πνευματικό (Ιακ. 2,14-18). Αποτελεί, επομένως, ύψιστο καθήκον όλων των Ορθόδοξων Εκκλησιών να διακηρύξουν ότι είναι αλληλέγγυες προς τους φτωχούς αδελφούς τους και να οργανώσουν αμέσως και αποτελεσματικά την βοήθειά τους. Πάνω σ' αυτό οι κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες έχουν ήδη αποκτήσει πείρα από τις σχετικές ενέργειες και πρωτοβουλίες που έχουν παρθεί μέχρι τώρα. Απ' αυτά διανοίγεται, πράγματι, ο δρόμος της συνεργασίας τους ως προς το αντικείμενο αυτό, όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και με τις άλλες χριστιανικές εκκλησίες και ομολογίες με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, καθώς και με τους διεθνείς οργανισμούς οι οποίοι τάχθηκαν στην υπηρεσία της καταπολέμησης της φοβερής αυτής μάστιγας. Με τον αποπλισμό δεν θα εξουδετερώνονταν μόνον ο κίνδυνος του πυρηνικού αφανισμού, αλλά και θα εξοικονομούσαν άφθονα χρήματα για την βελτίωση της τύχης των πεινασμένων και των φτωχών.

4. Ας μην απατώμαστε: η πείνα και η χαίνουσα ανισότητα, η οποία μαστίζει σήμερα την ανθρώπινη κοινότητα καταδικάζει την εποχή μας τόσο στα ίδια της τα μάτια, όσο και στα μάτια του δικαιοκρίτη Θεού. Και αυτό γιατί το θέλημά του σήμερα, ταυτιζόμενο με τη λύτρωση του συγκεκριμένου ανθρώπου, του εδώ και του τώρα, μας υποχρεώνει να υπηρετήσουμε τον άνθρωπο για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων του. Η πίστη στο Χριστό χωρίς διακονική αποστολή χάνει τη σημασία της. Το να είμαστε χριστιανοί σημαίνει να μιμούμαστε τον Χριστό και να είμαστε έτοιμοι να τον υπηρετήσουμε στο πρόσωπο του αδυνάτου, του πεινασμένου, του καταδυναστευομένου και γενικά αυτού που έχει ανάγκη βοήθειας. Κάθε άλλη προσπάθεια να δούμε το Χριστό ως πραγματική παρουσία, χωρίς υπαρξιακή σχέση με όσους χρειάζονται βοήθεια, δεν είναι τίποτα άλλο από απλή θεωρία.

η) Η προφητική αποστολή της Ορθοδοξίας: μαρτυρία αγάπης και διακονία.

1. Στο πλαίσιο του σύγχρονου κόσμου η συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ειρήνη, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την αδελφσύνη μεταξύ των λαών, θα πρέπει να είναι πρώτιστα μία μαρτυρία αγάπης. Η μαρτυρία αυτή θα πρέπει να δίνεται πάντοτε με εκλογή των περισσότερο

αποτελεσματικών μέσων, τα όποια οι συνθήκες παρέχουν στις Εκκλησίες. Μαρτυρία αγάπης σημαίνει ότι οι Ορθόδοξες Εκκλησίες μπορούν να επεμβαίνουν σε εκείνες τις καταστάσεις, οι οποίες κρίνονται αντίθετες προς το ευαγγέλιο και την παράδοσή τους. Εδώ ανακύπτει επιτακτική η προφητική αποστολή της Ορθοδοξίας, το καθήκον της να μαρτυρεί *«περί της εν ημίν ελπίδος»* σε κάθε θέμα που εγγίζει την προαγωγή της ειρήνης, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της αδελφότητας, καθώς και του σεβασμού του ανθρώπινου προσώπου και της αποτυπούμενης σ' αυτό εικόνας του Θεού. Κατά την άσκηση της προφητικής αυτής αποστολής τους οι Ορθόδοξες Εκκλησίες έχουν την υποχρέωση να φροντίζουν για τη γαλήνη του ποιμνίου τους, το όποιο τάχθηκαν να κατευθύνουν στο δρόμο του ευαγγελίου. Πιστεύουμε ότι για την πραγμάτωση αυτού, η αγάπη είναι εκείνη, η οποία θα γαλβανίσει την θέληση των Ορθοδόξων Εκκλησιών, ώστε, σε συνεργασία με τους αδελφούς των άλλων χριστιανικών εκκλησιών και ομολογιών, αλλά και με τους άλλους ανθρώπους, να δώσουν σήμερα τη μαρτυρία τους – μαρτυρία πίστης και ελπίδας – σε έναν κόσμο ο οποίος, περισσότερο ίσως από όσο ποτέ, έχει την ανάγκη της.

2. Εμείς οι Ορθόδοξοι χριστιανοί, επειδή κατανοούμε το νόημα της σωτηρίας, αισθανόμαστε το χρέος να αγωνιζόμαστε για την ανακούφιση της ασθένειας, της δυστυχίας και της αγωνίας. Επειδή ζούμε την εμπειρία της ειρήνης, δεν μπορούμε να είμαστε αδιάφοροι για την απουσία της από την σύγχρονη κοινωνία. Επειδή ευεργετηθήκαμε από τη θεία δικαιοσύνη αγωνιζόμαστε για μια πληρέστερη δικαιοσύνη στον κόσμο και για την εξουδετέρωση κάθε καταπίεσης. Επειδή ζούμε κάθε μέρα τη θεική συγκατάβαση, μαχόμαστε εναντίον κάθε φανατισμού και μισαλλοδοξίας μεταξύ των ανθρώπων και των λαών. Επειδή διακηρύσσουμε συνεχώς την ενανθρώπιση του Θεού και τη θέωση του ανθρώπου, υπερασπιζόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους και όλους τους λαούς. Επειδή με το απολυτρωτικό έργο του Χριστού βιώνουμε τη θεική δωρεά της ελευθερίας, μπορούμε να προβάλλουμε πληρέστερα την καθολική αξία της για κάθε άνθρωπο και κάθε λαό. Επειδή, τρεφόμενοι με το σώμα και το αίμα του Κυρίου στη Θεία Ευχαριστία, ζούμε την ανάγκη του μερισμού των δώρων του Θεού με τους αδελφούς μας, κατανοούμε πληρέστερα την πείνα και τη στέρση και αγωνιζόμαστε για την υπερνίκησή τους. Επειδή προσδοκούμε καινή γη και καινούς ουρανούς, όπου θα επικρατεί η απόλυτη δικαιοσύνη, αγωνιζόμαστε εδώ και τώρα (*hic et nunc*) για την αναγέννηση και την ανακαίνιση του ανθρώπου και της κοινωνίας.

3. Η μαρτυρία μας αυτή και η άρδευση μ' αυτήν του αυχμηρού εδάφους της εποχής μας, η οποία περισσότερο από κάθε άλλη εποχή έχει ανάγκη του Θεού, θα αποτελέσει ίσως τον καλύτερο τρόπο συμβολής των Εκκλησιών μας στην ειρήνη και τα ιδεώδη, τα όποια τη συνοδεύουν και την πραγματοποιούν. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες απευθύνονται με αγάπη προς κάθε κατεύθυνση, ώστε όλοι να συνεργήσουν στην επικράτηση της αγάπης και της ειρήνης μεταξύ των ανθρώπων και των λαών.